

tury českých zemí v národopisném muzeu ve Vídni a v Kittsee v Burgenlandu (FE 27, 1993) a na základě rozboru zahraničních etnologických kompendií poukázal na deformovaný obraz Čechů a jejich kultury v zrcadle evropské etnologie (in: *Constructed Image of the World and Ethnography*. Prague 1993). Příležitostně vstupoval i do problematiky mimoevropského národopisu, např. studii o stáří, typech, rozprostření, životnosti a současných funkcích podzemních obydlí v mediteránní oblasti.

Profesor Jeřábek je aktivním členem mnoha významných našich i mezinárodních etnologických časopisů a společností, kde reprezentuje dobré jméno české etnologie.

Podílel se a podílí i na několika grantech, z nichž jmenujme grantový úkol GA ČR *Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska* a individuální grantový projekt *Biografický slovník k evropské etnologii*, jehož rozsah činí asi 900 hesel.

Dílo jubilanta zdaleka není ukončené a charakterizuje jen jednu část jeho renesanční osobnosti. Jeho kolegové a přátelé ho znají jako milého společníka, průvodce a organizátora na téměř každoročních poznávacích zájezdech po Evropě.

Pro pracovníky příbuzných oborů je povzbuzující jeho smysl pro interdisciplinaritu a respekt k mezioborovým tématům – etnologie s psychologií, sociologií, religionistikou, dějinami umění – a to nejen pokud jde o studijní programy, ale i studentské práce a badatelské zaměření.

Za psychology a další příbuzné vědy mu přeji mnohá léta tvořivé práce, poznávacích cest a dobrých mezilidských vztahů. To vše nechť podporuje jeho osobní zdatnost a mladistvost.

Vladimír Smékal

Sedmdesátiny PhDr. Jiřího Kořalky, DrSc.

(*7. 2. 1931 ve Šternberku na Moravě)

Jubilea patří k těm krátkým a současně nezastupitelným okamžikům, v nichž se zamýšlíme nad zanechaným otiskem osobnosti jubilanta. Náleží k těm spravedlivým chvílím, v nichž rekapitulujeme jeho práci a bilancujeme jeho působení v oboru, který si zvolil za své celoživotní poslání. A v obou směrech Jiří Kořalka, významný historik českých a středoevropských dějin 19. a prvé poloviny 20. století, obstál. Patří k vědeckým osobnostem, které kmetský věk dožitých sedmdesátí let vítá v plné pracovní aktivitě, k osobnostem, které nesnižují svůj činorodý elán a završují právě v těchto letech své dosavadní badatelské úsilí monumentálními syntézami.¹

Pro českou a zejména světovou historickou obec představuje Jiří Kořalka badatele, který problematiku dějinného vývoje moderní české společnosti pojal jako integrální součást vývoje středoevropského. V tomto kontextu soustavně po téměř pět desetiletí sledoval nezadatelné místo české společnosti v evropských politických a společenských zápasech. Z těchto pozic koncipoval i dvě stěžejní monografie, v nichž vyústilo jeho dlouholeté studium moderní české společnosti. Díla *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914, Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích* (německá verze 1991, česká verze 1996)² a *František Palacký (1798–1876) – Životopis* (1998)³ přinášejí nejen nový pohled na dějinný vývoj českých zemí, ale i východiska studia středoevropských dějin 19. a počátku 20. století vůbec. V této výkladové dvojedinosti

také spočívá zásadní význam obou úctyhodných prací.

V českém dějepisectví reprezentuje Jiří Kořalka badatele, který vždy záměrně zařazoval do spektra svých odborných zájmů i problémy z pohledu historika politických dějin mezní. Ve svém celoživotním díle se opakovaně navracel nejen k otázkám sociálních struktur a vztahů, k otázkám národní a sociální identity, nýbrž také k problémům vzájemných postojů většinové společnosti a národnostních/etnických menšin. Z tohoto zorného úhlu sledoval i život a postavení českých menšin v zemích střední Evropy. Trvale se tak přibližoval problémům, které v druhé polovině 20. století sledovala a v dnešní současnosti nadále sleduje etnologie. Hraniční oblast historicko-etnologickou (v pojmosloví 80. let 20. století) či oblast historicko-antropologickou (v pojmosloví přelomu 20. a 21. století) zohlednil i ve svém badatelském díle z posledního období – z let 1996–2000, kterým se chceme věnovat.⁴

Problém konstituování moderní české společnosti a její proměna v národně-politický subjekt patří k důležitým a trvalým odborným zájmům Jiřího Kořalky. V posledním badatelském období tento svůj zájem jubilant obohatil o dva další rozměry. Zaujaly ho otázky konstruování a fungování národních stereotypů o *druhých, jiných, cizích*. Konkrétně zpracoval velice citlivou oblast – kriticky analyzoval ustálené soudy ovlivňující v 19. století vzájemné pohledy Čechů a Němců.⁵ V těchto souvislostech sledoval i karikatury a jejich využití v politickém střetu a v politické argumentaci zacílené na širší vrstvy společnosti.⁶ Neméně podnětný byl i jeho návrat k problému národní identity. Tento problém otevřel ovšem z nového

zorného úhlu pohledu. Položil si otázku podmiňující či omezující vazby národní identity k identitám regionálním, konfesním a sociálním. Rozpornost a současně neodlučitelnost těchto identit přivedla J. Kořalku k pojetí propojenosti identity národní a permanentního vstřebávání širších kulturních podnětů. Takto vystavěný problém řešil s ohledem na společnost českou⁷ a v aktualizujícím záběru i v pohledu na židovskou komunitu v českých zemích konce 19. století.⁸

Na své předchozí dlouhodobé badatelské zájmy o sociální rozevírání české společnosti, o postavení, vzájemných vztazích a životě různých sociálních vrstev navázal Jiří Kořalka dílčími pracemi o společenském prostředí Tábora⁹ a o postavení tábořských živnostníků a řemeslníků ve společnosti města.¹⁰ V nich ukázal postoje různých sociálních vrstev maloměsta, jejich myšlenkovou orientaci, společenské jednání i společenskou organizovanost. Právě v těchto pracích pomáhal tříbit nazírání na kontrast a podmiňující souvislosti životního stylu města. Současně postavil model fundované, výpovědně relevantní regionální historické mikroanalýzy. Každodennost města, tentokrát centra českého národního hnutí Prahy, zaznamenal však také zcela neobvyklým způsobem. Prizmatem rodinného prostředí Františka Palackého ukázal různé stránky způsobu života elit českého národa v desetiletích nástupu jejich národně-politických zápasů.¹¹ Prostřednictvím chodu domácnosti, drobných denních starostí, stravování, péče o oděv, ale také prostřednictvím cestování, společenských kontaktů a mezigeneračních vztahů v respektované rodině až zbožněného otce národa definoval nejen sociální ukotvení protagonistů národně-

-politického zápasu, ale i jejich kulturní vazby na měšťanskou společnost.

Českým menšinám v německy mluvících zemích,¹² které vznikly díky konfesionální nesvobodě a pracovní migraci, věnoval J. Kořalka pozornost zejména v polovině 90. let. Řešil otázky kontrastu mezi uchováním národní svébytnosti a rychlým přizpůsobením v oblasti pracovní, sousedské a životního stylu v širokém slova smyslu. Prokázal, že právě proto byli Češi většinovou společností akceptováni a v dalším vývoji volili dvojí cestu: návrat do českých zemí nebo asimilaci v druhé generaci.

Z mezních oblastí badatelského zájmu jubilanta, které oslovují etnologa, nutno zmínit také jeho práce o reflexi husitství jako symbolu národní identity a symbolu úspěšného mezinárodního uplatnění Čechů v evropském kontextu.¹³

Jiří Kořalka, přední český mezinárodně uznávaný historik, své životní poslání svázal se studiem dějinného vývoje české společnosti a jejího místa v Evropě. I když svými pracemi zasahoval do problémů, které řeší i jiné společenskovední disciplíny, zůstal vždy na pozicích historika. Také do mezních oblastí etnologie vstoupil z této své nezvratné pozice. K etnologii zaujal stanovisko nekompromisního dějepisce, který dovede nejen respektovat specifika tohoto oboru, ale i pochopit jeho nezastupitelnou výpovědní hodnotu. A právě proto obohatil etnologické poznání. Věříme v mnoho dalších pracovních počínů, a to i z mezních oblastí dotýkajících se etnologie.

Mirjam Moravcová

¹ Úplnou bibliografii prací PhDr. Jiřího Kořalky do roku 2000 sestavila Květa Kořalková. Soupis jeho prací z let 1953 až 1990 uveřejnila v pamětním spise: *Český historik Jiří Kořalka. Tisk k sedesátým narozeninám (*7. 2. 1931)*. Tábor, Muzeum husitského revo-

lučního hnutí 1991, s. 9–37. Soupis prací z let 1990 až 2000 publikovala v pamětním spise *Český historik Jiří Kořalka po deseti letech. Tisk k sedmdesátým narozeninám (*7. 2. 1931)*. Tábor, Husitské muzeum 2001, s. 11–29.

² *Tschechen im Habsburgerreich und in Europa 1815–1914. Sozialgeschichtliche Zusammenhänge der neuzeitlichen Nationsbildung und der Nationalitätenfrage in den böhmischen Ländern*. Wien, Verlag für Geschichte und Politik – München, Oldenbourg 1991, 324 s. – Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích. Praha, Argo 1996, 354 s.

³ *František Palacký (1798–1876). Životopis*. Praha, Argo 1998, 661 s.

⁴ Pohled na Kořalkovu badatelskou činnost z let 1953 až 1996, v níž se dotýkal styčných problémových okruhů, které řešila česká etnologie, srov. Mirjam Moravcová, Pozdrav PhDr. Jiřímu Kořalkovi, DrSc. k životnímu jubileu. In: *Lidé města*, sv. 11, (Mezietnické dialogy). Praha, Institut základů vzdělanosti UK – Nadace Ethnos 1997, s. 5–9. Výběrový soupis prací sestavila Květa Kořalková: Výběrová bibliografie prací Jiřího Kořalky k problematice teorie národa a problematice sociálních vztahů. In: *Tamtéž*, s. 10–31.

⁵ Proměny obrazu Čechů ve veřejnosti Německa v průběhu 19. století. In: *Lidé města*, sv. 9, (Mezietnické dialogy). Praha, Institut základů vzdělanosti UK – Nadace Ethnos 1996, s. 49–66.

⁶ Národní stereotypy Čechů a Němců v karikaturách 19. a počátku 20. století. *Grapheion, evropská revue o moderní grafice, umění knihy, tisku a papíru*, 3, 1999, č. 9 (1), s. 60–63.

⁷ Protestantismus und tschechisches Nationalbewusstsein. In: *Protestantische Mentalitäten*. Ed. Johannes Dantine, Klaus Thien, Michael Weinzierl. Wien, Pöschel Verlag 1999, s. 153–166. – Sociálně historické souvislosti vytváření novodobého českého národa. In: *Lidé města*, sv. 11 (Mezietnické dialogy). Praha, Institut základů vzdělanosti UK – Nadace Ethnos 1997, s. 46–60. – Das tschechische Österreichertum im 19. Jahrhundert. In: *Brennpunkt Mitteleuropa*. Ed. Ulfried Burz, Michael Derndarsky,

Werner Drobosch. Klagenfurt, Carinthia 2000, s. 207–218.

⁸ Národní identita Židů v českých zemích 1848–1918 mezi němečtím, češtvím a sionismem. In: *Židé v české a polské občanské společnosti*. Ed. Jerzy Tomaszewski, Jaroslav Valenta. Praha, Univerzita Karlova 1999, s. 9–25.

⁹ Společenské prostředí města Tábora na přelomu 19. a 20. století a Emanuel Chalupný. In: *Emanuel Chalupný, česká kultura, česká sociologie a Tábor*. Ed. Josef Zmr. Praha, Filosofia 1999, s. 221–231.

¹⁰ Táborští živnostníci a řemeslníci v letech 1848–1850. In: *Táborský archiv*, sv. 8 (1997–1998), Tábor 1998, s. 217–233. – Tschechische Handwerker und Gewerbeleute im Umbruchjahr 1848. In: *Zeiten*

Wende Zeiten. Festgabe für Richard Georg Plaschka zum 75. Geburtstag. Ed. Horst Haselsteiner, Emilia Hrabovec, Arnold Suppan. Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Wien: Peter Lang 2000, s. 73–85.

¹¹ Palacký, c.d.

¹² Češi v Německu. In: *Češi v cizině*, sv. 9, 1996, s. 121–132. – Češi ve Švýcarsku. In: *Češi v cizině*, sv. 9, 1996, s. 133–136. – Češi v Porýní a Vestfálsku 1890–1914. In: *Češi v cizině*, sv. 10, 1998, s. 7–38 (spolu s Květou Kořalkovou).

¹³ K zahraničnímu zájmu o druhý život husitství v Čechách (Z korespondence Františka Palackého na přelomu let 1826–1828). *Husitský Tábor*, sv. 12, 1999, s. 131–139.

b. Zprávy z konferencí

Etnické stereotypy z pohledu různých vědních oborů

Etnologický ústav AV ČR Brno,
23. října 2000

Konference, která byla pořádána 23. 10. 2000 na půdě Etnologického ústavu AV ČR v Brně, se zúčastnili odborníci jak z České republiky, tak ze Slovenska. Organizátorkou tohoto setkání byla Dr. Jana Pospíšilová (Etnologický ústav AV ČR, pobočka Brno).

Hlavním tématem všech příspěvků byl opakující se, navyký pohled a způsob chování k lidem odlišných kulturních vzorců – etnický stereotyp, jeho místo v lidském vnímání a jednání.

Úvodní seznámení s problematikou se týkalo především toho, jak jsou vlastně jedincům etnické stereotypy vnucovány socializací a výchovou již od dětství. Etnické kategorie totiž nevznikají přímo

ženě, jako např. klasifikace typu – malý, velký, široký, úzký, atd. Je tedy nutné klást větší důraz na to, aby vlastnosti etnikům a jejich příslušníkům byly připsovány až na základě dlouhodobého a přesného empirického výzkumu a zkušeností, které z nich vyplývají. K tomu by měla přispět i změna v přístupu systému školství a vzdělávání.

Další námět k diskusi poskytl otázka vizuálních stereotypů, které se ve velké míře promítají do postojů majoritní společnosti vůči ostatním etnikům – u nás zejména Židům, Romům, Němcům atd. V těchto případech totiž velmi často dochází k zobecňování vlastnosti toho určitého etnika.

Z terénních výzkumů zúčastněných vyplývají podobné závěry. Etnické stereotypy jsou automatické myšlenkové návyky, jejichž změna je nesnadná, a velmi často se stávají zobecňováním typických jevů. K vymýcení těchto stereotypů, jak se shodli přítomní, je nutné zaměřovat se přímo na jedince, naučit